

11

Europese solidariteit

De Unie heeft een sociale dimensie nodig

FRANK VANDENBROUCKE

Universiteitshoogleraar aan de Universiteit van Amsterdam

Sociale onzekerheid wordt vaak in verband gebracht met het wegvallen van grenzen. De overtuiging bestaat dat internationale concurrentie, vrijheid van kapitaalverkeer en arbeidsmigratie onze nationale stelsels van sociale zekerheid ondermijnen. Als dat zo is, wat kunnen we er dan aan doen? Moeten we ons sociale beleid op een hoger niveau organiseren, bijvoorbeeld Europees? In dit hoofdstuk ga ik in op deze vraag en onderzoek ik de mogelijkheden daarvan.

Het optimisme van de Europese pioniers

Kan je economische grenzen afbreken en markten één maken zonder gemeenschappelijke standaarden voor minimumlonen, sociale bijdragen en sociale uitkeringen? Kan economische integratie zonder sociale harmonisatie? Die vraag vormde al een punt van discussie in de jaren vijftig, toen de oprichting van de Europese Economische Gemeenschap (de voorloper van de Europese Unie) werd voorbereid. Er werd zelfs een heel rapport aan gewijd: het Ohlin-rapport uit 1956. Kort samengevat zei dit rapport dat Europese economische integratie mogelijk was zonder sociale harmonisatie. Bertil Ohlin ging ervan uit dat verschillen in lonen tussen de betrokken landen samenhangen met verschillen in productiviteit. Hoge lonen werden uitbetaald in landen

waar de productiviteit hoger was. Daarom hoefde men niet te vrezen dat er een neerwaartse druk op de lonen zou ontstaan bij het vrijmaken van de handel. Ohlin onderstreepte wel dat mogelijke uiteenlopende ontwikkelingen inzake lonen en productiviteit gecorrigeerd zouden worden door aanpassingen van de onderlinge wisselkoersen tussen de landen. Ohlin had het dus niet over een muntunie (want die laat geen aanpassingen van wisselkoersen toe); dat is geen onbelangrijk voorbehoud.

De grondleggers van het Europese project hebben Ohlin gevolgd. Ze waren ervan overtuigd dat economische integratie zou bijdragen aan de ontwikkeling van sterke nationale welvaartsstaten. De overtuiging was dat economische integratie niet alleen de groei in alle deelnemende landen zou bevorderen, maar ook dat economisch minder ontwikkelde landen de andere zouden gaan inhalen: integratie was een convergentie-machine. De zorg voor het sociale beleid kon met een gerust gemoed overgelaten worden aan het nationale niveau, waar voldoende druk van vakbonden en politieke partijen zou bestaan om de economische vruchten van de integratie netjes te verdelen. Sociale standaarden afspreken, was niet nodig. Landen die economisch en sociaal vooropliepen, zouden niet geremd worden in hun sociale beleid: de convergentie-machine werkt opwaarts, niet neerwaarts.

De geschiedenis heeft Ohlin en de grondleggers van de Europese Unie geen ongelijk gegeven, tenminste tot halverwege de jaren 2000: integratie, economische inhaalbewegingen en ontwikkeling van nationale welvaartsstaten gingen hand in hand. Sindsdien zien we echter barsten in dit model. De eerste barst werd geleidelijk zichtbaar. In meerdere hoogontwikkelde Europese welvaartsstaten zoals Zweden, Denemarken en Duitsland neemt de ongelijkheid toe sinds het begin van deze eeuw. Zou dat met de laatste uitbreidingsgolf van de Europese Unie te maken hebben? In de Europese Unie van vandaag zijn er alleszins grotere verschillen in sociale ontwikkeling tussen landen

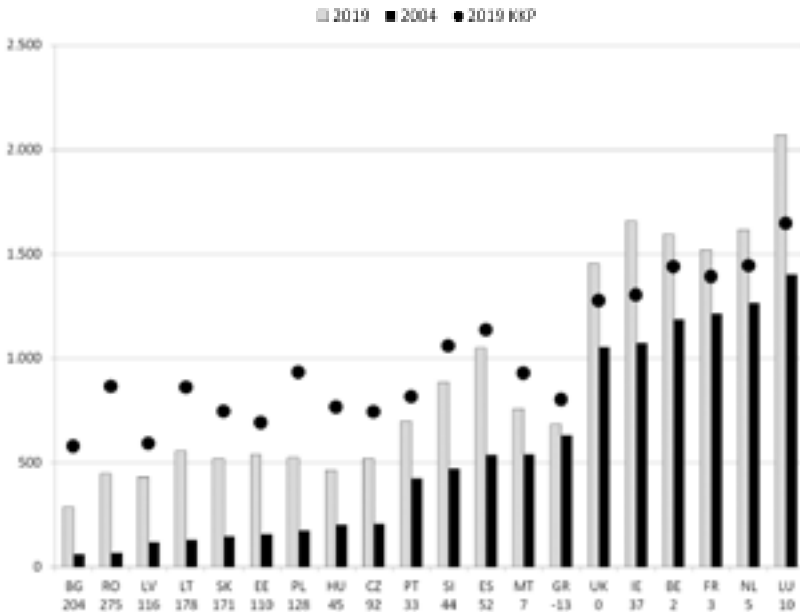
dan in de (kleinere) Europese Unie van de jaren negentig, en véél grotere verschillen dan in de (nog kleinere) Europese Economische Gemeenschap van de jaren zestig. De tweede barst – een spectaculaire scheur eigenlijk – werd zichtbaar met de crisis van 2008: de convergentie-machine stokte, het noorden en het zuiden van de muntunie dreven uit elkaar. Dit had natuurlijk alles te maken met de crisis in de Europese muntunie. Kortom: het optimisme van de jaren vijftig lijkt niet meer terecht; sinds 2008 neemt de ongelijkheid niet alleen toe binnen een aantal lidstaten maar ook tussen lidstaten, met name in de eurozone.

Nederland behoort niet tot de groep landen waar de ongelijkheid sterk is toegenomen, maar ook hier lijkt de sociale onzekerheid gegroeid. Dat wordt onder meer in verband gebracht met de verregerende flexibilisering op de Nederlandse arbeidsmarkt, en die flexibilisering wordt door sommige mensen dan weer in verband gebracht met de druk op de Nederlandse economie om competitief te blijven in een zeer concurrentiële internationale omgeving. In België is er ook geen sprake van stijgende ongelijkheid, en ook de flexibilisering bleef beperkt. België kent dan weer andere problemen, zoals grote relatieve armoede onder kinderen, wat samenhangt met het feit dat veel kinderen leven in een gezin waarvan de ouders niet aan het werk zijn, en te lage uitkeringen. Ik onderstreep deze verschillen tussen landen omdat ze aantonen dat landen geen machteloze speelbal zijn op de golven van internationalisering; het nationale beleid maakt een zeer groot verschil (Vandenbroucke 2017; 2019a). Daarmee wil ik niet ontkennen dat economische integratie van landen die sociaal sterk verschillen, druk kan zetten op het sociale bestel van de meest ontwikkelde landen. Om een en ander in het juiste perspectief te plaatsen, start ik met een blik op de ontwikkeling van de minimumlonen.

Minimumlonen in Europa: grote verschillen, maar inhaalbeweging

Figuur 1 toont de hoogte van de minimummaandlonen in een aantal Europese landen, in 2004 (de zwarte balkjes) en in 2019 (de grijze balkjes), uitgedrukt in euro's.

Figuur 1. Minimumlonen in Europa, 2004 en 2019

Op de horizontale as staan alle Europese landen die een algemeen geldend en officieel vastgelegd minimumloon hebben sinds minstens 2004 (Duitsland en Italië zijn daar niet bij). Op de verticale as staan bedragen in euro's of in koopkrachtpariteiten.

Zwarte balkjes: minimummaandloon in euro's, in 2004 (eerste semester).

Grijze balkjes: minimummaandloon in euro's, in 2019 (eerste semester).

Zwarte bolletjes: minimummaandloon in 2019, omgerekend met koopkrachtpariteiten (KKP).

Getallen onder de namen van de landen: reële stijging van de minimumlonen van 2004 tot 2019 (in procenten), rekening houdende met de stijging van de consumptiepijzen in elk land.

Bron: Eurostat-website, eigen berekeningen

De landen zijn gerangschikt op basis van de hoogte van het minimumloon in 2004: Bulgarije had toen het laagste minimumloon, Luxemburg het hoogste. De verschillen in 2004 waren enorm, maar de figuur toont ook een spectaculaire inhaalbeweging van de minimumlonen in de landen van Oost- en Centraal-Europa; ook in Portugal, Spanje en Ierland was er een inhaalbeweging tijdens de voorbije vijftien jaar. In de meest ontwikkelde landen stegen de minimumlonen ook nog, maar beperkt, en als je corrigeert voor inflatie zelfs zeer beperkt. De getallen onder de namen van de landen geven de 'reële stijging' weer, dat wil zeggen de stijging van de koopkracht: in België ging het hooguit om 2 procent over deze periode van vijftien jaar; in Nederland om 5 procent; en in Griekenland daalde de koopkracht van de minimumlonen met 13 procent. In Bulgarije steeg de koopkracht van het minimumloon met 204 procent, dat is een verdrievoudiging.

De zwarte bolletjes in figuur 1 maken een vergelijking mogelijk tussen wat je concreet kan kopen met een minimumloon in de verschillende landen. Met evenveel euro's kan je in Letland of Litouwen veel meer kopen dan in Nederland, omdat het gemiddelde prijspeil er lager ligt. Deze omrekening van de minimumlonen in 2019 in wat 'koopkracht-pariteiten' (KKP) heet, verandert het plaatje. In euro's is het minimumloon in Letland slechts 27 procent van het Nederlandse minimumloon, maar als we rekening houden met het feit dat het leven in Nederland duurder is dan het leven in Letland, dan blijkt dat de koopkracht van het minimumloon in Letland 41 procent is van de koopkracht van het minimumloon in Nederland. Het concurrentievoordeel inzake minimumlonen dat Letland heeft ten opzichte van Nederland, ligt voor een deel aan het feit dat het leven in Letland nog altijd een pak goedkoper is dan in Nederland. Dit is iets wat evolueert, maar je kan het niet in een handomdraai veranderen.

Wat kunnen we leren uit figuur 1? Als we kijken naar Oost- en Cen-

traal-Europa, dan lijkt het optimistische verhaal van Ohlin op het eerste gezicht nog altijd bevestigd te worden: integratie is een convergentie-machine, in de goede richting, ook zonder afspraken over Europese sociale standaarden. De nieuwe lidstaten profiteerden van de economische eenmaking, wat onder meer zichtbaar is in een enorme stijging van hun minimumlonen, en de meest ontwikkelde landen waren intussen niet gedwongen om hun minimumlonen naar beneden aan te passen. Dat is zonder meer goed nieuws. Maar figuur 1 toont ook iets anders: we kijken terug op een lange periode van sterke loonmatiging in België, Nederland en Frankrijk, met name aan de onderkant van de loonwaaier. De koopkracht van de lonen ging voor een belangrijke groep werknemers haast niet vooruit. Dit heeft zeer veel te maken met de druk die uitging van Duitsland op de andere lidstaten van de muntunie: het Duitse economische en sociale beleid stond volledig in het teken van loonmatiging. Aangezien landen in een muntunie hun wisselkoersen niet kunnen wijzigen, zijn ze min of meer gedwongen om het loonbeleid van het sterkste land te volgen, zeker als je het bekijkt over een wat langere termijn. In Griekenland zien we dan weer de dramatische uitwerking van de crisis in dat land.

Kortom: het verhaal van onze minimumlonen gaat niet alleen over de impact van de uitbreiding van Europa naar Oost- en Centraal-Europa; het verhaal van de minimumlonen gaat ook, en zelfs in belangrijke mate, over het algemene loonbeleid dat gevoerd is in de landen van de Europese muntunie.

Sociale misstanden door detachering vereisen wetgeving

Wil ik met mijn optimistische plaatje over de evolutie van de minimumlonen in Oost- en Centraal-Europa beweren dat er helemaal geen problemen zijn van *sociale dumping* – oneerlijke concurrentie op basis van veel lagere lonen en lagere sociale voorzieningen – in het

uitgebreide Europa? Neen, die problemen zijn er wel. Maar ze zijn geconcentreerd in bepaalde sectoren, en hebben ook veel te maken met illegale situaties en gebrek aan controle en inspectie. Met name het groeiende gebruik van detachering heeft tot mistoestanden geleid. Detachering betekent dat een werknemer uit (bijvoorbeeld) Polen in Nederland aan het werk gaat, maar wel onder contract blijft bij een Poolse werkgever die in Polen gevestigd is. Zijn Poolse werkgever is dan niet verplicht om het in Nederland geldende loon en de in Nederland geldende sociale bijdragen te betalen, wat de loonkosten van deze gedetacheerde werknemer natuurlijk laag houdt in vergelijking met de loonkosten van andere werknemers in Nederland.

We kunnen detachering niet afschaffen. In een eengemaakte markt kan je immers niet zonder detachering, omdat dit samenhangt met dienstverlening. (Bijvoorbeeld: Stel dat een Italiaans bedrijf een Nederlands gebouw heeft voorzien van airconditioning. Als er iets aan de installatie mankeert, moet je misschien Italiaanse technici naar Nederland sturen voor enkele dagen. Je kan niet eisen dat deze Italianen dan voor enkele dagen volledig ingeschakeld worden in het Nederlandse sociale bestel, want dat is hopeloos ingewikkeld.) Maar detachering heeft een vlucht genomen, die niets meer met dienstverlening te maken heeft. Acties daarrond hebben tijdens de voorbije jaren gelukkig geleid tot een nieuwe Europese wetgeving. Vanaf 2020 moet een gedetacheerde werknemer in Nederland van dezelfde minimale loonvoorwaarden genieten als een Nederlandse werknemer, en de controlemogelijkheden zijn aanzienlijk verbeterd. Ook is afgesproken dat er een Europese arbeidsmarktautoriteit komt waarin de nationale arbeidsinspecties samenwerken. Er is nog geen akkoord over de transportsector, waar bedrijven uit Europese lagelonenlanden de markt voor transportbedrijven uit hogelonenlanden helemaal onderuithalen, maar de besprekingen over maatregelen tegen praktijken van sociale dumping in deze sector zijn vergevorderd.

Alhoewel er dus geen grootschalige sociale dumping is ontstaan in de Europese Unie, en we inzake minimumlonen gunstige ontwikkelingen zien in een aantal landen, zou het toch goed zijn om Europese afspraken te maken over minimumlonen. Vanzelfsprekend zal het minimumloon in een armer Europees land nog lange tijd lager liggen dan in een rijker Europees land; maar in alle landen moet de regel zijn dat *alle* werkkenden, ook gedetacheerden, recht hebben op het in dat land geldende minimumloon. Daarover moet duidelijkheid bestaan, anders ontstaan er al te gemakkelijk mistoestanden in bepaalde sectoren. Ook is het nodig dat mensen die werken voor lage lonen kunnen meegenieten van de algemene stijging van de welvaart. Daarom is het goed dat de evolutie van de minimumlonen op een of andere manier gekoppeld wordt aan de evolutie van de gemiddelde lonen in een land (hoe dat moet, kan verschillen van land tot land; een dergelijke koppeling kan geregeld worden via sociaal overleg, maar het kan ook een wettelijk vastgelegd principe zijn). Sociaal overleg moet ervoor zorgen dat de stijging van de gemiddelde lonen op haar beurt de stijging van de economische productiviteit volgt. Dit is niet alleen een zaak van rechtvaardigheid; het is ook nodig voor een evenwichtige ontwikkeling in een muntunie.

Migratie hoeft niet te leiden tot druk op de lonen

Straks kom ik terug op het verhaal van de muntunie, eerst moet ik een andere kwestie aanstippen: de invloed van migratie. De meeste mensen die in een ander land werken, doen dat niet op basis van detachering maar op basis van een arbeidscontract bij een werkgever in dat land: in 2017 waren er, ruw geschat, zowat 10 miljoen Europeanen op die manier aan het werk in een ander Europees land, tegen 1,8 miljoen detacheringen (European Commission 2018). Voor hen gelden niet alleen alle loon- en arbeidsvoorwaarden van dat andere land,

ze worden ook volledig ingeschakeld in de sociale zekerheid van dat andere land, met alle rechten en plichten die daarbij horen. Dat is een goed principe, waar ook de rijkere landen alle belang bij hebben: we willen immers dat er in één land slechts één stelsel van sociale zekerheid is. De komst van mensen uit landen zoals Polen, Roemenië en Bulgarije, waar de lonen niet alleen veel lager lagen maar waar in de jaren 2000 ook gebrek was aan werk, betekende natuurlijk extra concurrentie op de arbeidsmarkt van landen als het Verenigd Koninkrijk, Duitsland of Nederland, zeker in sectoren waar minder geschoolde mensen werken. En extra concurrentie kan druk zetten op de loon- en arbeidsvoorwaarden. De mate waarin dat gebeurt, hangt echter sterk af van de manier waarop de nationale arbeidsmarkt georganiseerd is. Neem het Verenigd Koninkrijk: de arbeidsmarkt is er zeer flexibel, sociaal overleg betekent nog maar weinig, en het Verenigd Koninkrijk besliste bovendien om vanaf 2004 de deur meteen helemaal open te zetten voor mensen uit Oost- en Centraal-Europa. Dat dit een belangrijke instroom van mensen veroorzaakt en een boost geeft aan een segment van de arbeidsmarkt waar weinig wordt betaald en flexibel wordt gewerkt, mag niet verbazen. Tegelijkertijd was er in het Verenigd Koninkrijk een groeiend tekort aan goede sociale voorzieningen, zoals huisvesting en gezondheidszorg. Dat de Britten zich in toenevende mate zorgen begonnen te maken over de sociale impact van Europese migratie op de loon- en arbeidsvoorwaarden in hun land en op hun toegang tot sociale voorzieningen, is dus niet verwonderlijk. Maar de factoren die hier het meest spelen – met name de zeer flexibele arbeidsmarkt – zijn van Britse makelij: dit is geen beleid dat de Europese Unie opgelegd heeft! Op de vraag of migratie van mensen leidt tot neerwaartse druk op loon- en arbeidsvoorwaarden moet dus genuanceerd geantwoord worden: het hangt in hoge mate af van het type arbeidsmarkt dat een land aanbiedt aan migranten en het type migranten dat het daardoor aantrekt.

Europese Pijler van Sociale Rechten

De Europese eenmaking is gebaseerd op het principe van vrij verkeer van mensen, en dat is een mooi principe. Als we willen dat het vrij verkeer hand in hand gaat met het behoud van sterke welvaartsstaten, dan zijn vandaag méér sociale afspraken nodig dan wat de stichters van het Europese project (en Bertil Ohlin) voor ogen hadden. Niet alleen moet detachering beter geregeld worden en moet er samenwerking ontstaan tussen inspecties. Als de Europese Unie ‘eerlijk vrij verkeer van mensen’ (*fair mobility*) wil, dan is het belangrijk dat er in de lidstaten sociaal overleg is over loon- en arbeidsvoorwaarden, dat doorgeschoten vormen van flexibiliteit aan banden gelegd worden, dat mensen goed geïnformeerd worden over de loon- en arbeidsvoorwaarden, dat alle werknemers zonder uitzondering gedekt worden door afspraken inzake minimumlonen... Dit zijn principes die in alle Europese landen zouden moeten gelden. Het gaat niet om een harmonisering van de sociale systemen – harmonisering betekent dat ze helemaal op elkaar gaan gelijkken, ook in de details – wel om het respect voor een aantal algemeen geformuleerde grondprincipes. In 2017 keurden de Europese Commissie, het Europees Parlement en alle lidstaten samen een *Europese Pijler van Sociale Rechten* goed. De principes die ik daarnet geformuleerd heb, vind je daar in grote lijnen ook in terug.

De *Europese Pijler van Sociale Rechten* vormt een goed uitgangspunt voor de toekomst. Maar dit mooie uitgangspunt – in het totaal gaat het om twintig sociale principes die alle lidstaten plechtig onderschreven hebben – moet tijdens de volgende jaren wel geconcretiseerd worden in tastbaar beleid. Sommige van deze principes zullen niet veel veranderen voor Nederland, omdat ze in Nederland al toegepast worden; ze zijn vooral van belang voor landen met minder goed ontwikkelde

sociale voorzieningen. Maar andere principes uit de *Pijler* zijn dan wel weer erg belangrijk voor Nederland. Een voorbeeld is dat iederéén die werkt goede sociale bescherming moet krijgen; voor Nederlandse zzp'ers is dat eigenlijk niet het geval: pensioen, ziekte-uitkeringen en werkloosheid zijn voor hen vaak niet of niet goed geregeld. Als de *Pijler* consequent toegepast wordt, dan moet dat in Nederland veranderen. Het mag daarom niet bij een mooie verklaring blijven.¹

In Europa bestaat ook vrij verkeer van kapitaal. Het wordt steeds duidelijker dat economische integratie en vrijheid van kapitaalverkeer leidt tot een funeste vorm van belastingconcurrentie; steeds meer landen proberen bedrijven te lokken door het verlagen van de winstbelasting. Uiteindelijk schaadt dat iedereen, want een correcte winstbelasting is een noodzakelijk onderdeel van een correct belastingstelsel, en dat heb je nodig om de welvaartsstaat te financieren. Daarom zijn minimale spelregels inzake vennootschapsbelasting een noodzaak. Dat is een internationaal vraagstuk dat verder reikt dan de Europese Unie, maar het zou goed zijn als er ook binnen de Europese Unie afspraken tot stand komen: ook het vrij verkeer van kapitaal moet eerlijk verlopen.

De sociale dimensie van de Europese muntunie

De meest complexe sociale uitdaging van de Europese integratie heeft te maken met de monetaire eenmaking. De muntunie mankeert

1 De Europese Commissie heeft sinds 2017 al enkele principes van de Pijler vertaald in concrete initiatieven en nieuwe Europese wetgeving. Het principe dat iedereen toegang moet hebben tot sociale bescherming is vertaald in een aanbeveling aan de lidstaten. Een aanbeveling heeft minder impact dan Europese wetgeving, maar de 'zachte' weg van de aanbeveling was blijkbaar de enige manier om vooruitgang te boeken. Het is dus zaak om de toepassing van deze aanbeveling door de lidstaten de komende jaren stipt op te volgen.

schokdempers of ‘stabilisatoren’, zoals dat heet in het jargon van economen. Dat is het grote verschil tussen de Europese muntunie en de Verenigde Staten, die ook een muntunie vormen. In de Verenigde Staten worden sociaal-economische en financiële risico’s van de individuele staten voor een deel opgevangen door schokdempers op het federale, Amerikaanse niveau: dat geldt zowel voor crisissen in banken als voor werkloosheid. De Amerikaanse staten hebben elk hun eigen werkloosheidskas, maar als de nood hoog is door een sterk gestegen werkloosheid, dan biedt het federale niveau extra steun. In de Verenigde Staten is deze solidariteit tussen de staten vanzelfsprekend; de spelregels zijn grotendeels op voorhand vastgelegd, er wordt dus niet meer over gediscussieerd als er een crisis uitbreekt. Dat zorgt voor stabiliteit. In de Europese muntunie was er solidariteit toen crisissen onbeheersbaar dreigden te worden, zoals met Griekenland, maar deze solidariteit kwam laat op gang; ze vereiste eerst moeizame besprekingen, waardoor uiteindelijk harde voorwaarden opgelegd werden.

Vele experts zijn het daarom eens dat de Europese muntunie ook solidaire verzekeringsmechanismen moet opzetten, zodat lidstaten verzekerd zijn van steun wanneer ze getroffen worden door een ernstige crisis. Dat is de idee van een Europees ‘schokfonds’. De bedoeling is niet om een permanente herverdeling tussen rijkere naar armere lidstaten tot stand te brengen, het gaat om een verzekering: landen die in nood zijn, moeten tijdelijk geholpen worden. Als zo’n schokfonds goed ontworpen is en doet wat het moet doen, dan zullen alle lidstaten er een beroep op kunnen doen – ook Nederland. En als er daardoor meer stabiliteit komt in de muntunie, dan is dat goed voor alle lidstaten.

Een Europees ‘schokfonds’ kan verschillende vormen aannemen; één mogelijkheid is dat een Europees schokfonds tijdelijk steun biedt om werkloosheidsuitkeringen te financieren. Dit betekent niet dat er één

uniforme Europese werkloosheidsverzekering moet komen; de grote verschillen tussen de Europese werkloosheidsstelsels zouden dat buitengewoon complex maken. Wel zouden de nationale werkloosheidsverzekeringen in alle deelnemende lidstaten aan een aantal minimale voorwaarden moeten gaan voldoen: voldoende genereuze werkloosheidsuitkeringen; een werkloosheidsverzekering die dekking biedt aan iedereen die werkt, en effectieve activering van werklozen. Deze principes staan inmiddels al in de *Europese Pijler van Sociale Rechten*. Anders gezegd: harmonisering is niet nodig; een zekere convergentie tussen de lidstaten wat enkele algemene principes betreft wel.

Alhoewel er al enkele jaren over een dergelijk schokfonds gediscussieerd wordt, blijft er veel politiek verzet. In landen als Duitsland en Nederland vrezen nogal wat politici dat sommige landen misbruik zouden maken van de mogelijkheid om steun te krijgen, en dat hun kiezers dergelijke solidariteit met andere lidstaten niet willen opbrengen. Het is nochtans mogelijk om mogelijk misbruik te voorkomen: daarnaar zijn intussen al verschillende studies gedaan. En opinieonderzoek bewijst dat er draagvlak is voor dergelijke grensoverschrijdende solidariteit, ook in Nederland (Vandenbroucke 2019b).

De Europese muntunie heeft ook baat bij een evenwichtige ontwikkeling van de lonen: in alle landen zouden de lonen gelijke tred moeten houden met de ontwikkeling van de arbeidsproductiviteit, wat nu niet het geval is. In sommige landen stegen de lonen te sterk, in andere landen – zoals Duitsland en Nederland – werden de lonen te veel en te lang gematigd; het gevolg was een groeiend onevenwicht in de handelsstromen tussen landen en een groeiend onevenwicht in de verdeling van de rijkdom binnen de landen – beide onwenselijk. De ontwikkeling van de lonen is een zaak van sociaal overleg, en de organisatie daarvan verschilt van land tot land, maar het is belangrijk dat er in elke lidstaat een goed georganiseerd en goed gecoördineerd sociaal overleg is.

Naar een Europese Sociale Unie

Toen de Europese eenmaking in de jaren vijftig op gang werd gebracht, geloofde men dat economische integratie volstond; sociaal beleid kon zonder problemen overgelaten worden aan de lidstaten. Dat is veranderd: de Europese Unie heeft een sociale dimensie nodig. Enerzijds omwille van de monetaire unie, die ‘schokdempers’ nodig heeft, waarmee we bij een klassieke opdracht van welvaartsstaten uitkomen, en anderzijds omwille van de uitbreiding; ‘eerlijk vrij verkeer’ vereist een sterker regelgevend kader. Ik pleit voor een *Europese Sociale Unie*: een Europese Sociale Unie is níét een eengemaakte Europese welvaartsstaat; het is wel een unie die ervoor zorgt dat nationale welvaartsstaten goed kunnen gedijen, elk met hun eigen geschiedenis en eigen instellingen. Om dit waar te maken, zijn er wel supranationale Europese initiatieven nodig, niet op elk sociaal domein, maar selectief, op die domeinen waar de lidstaten ondersteuning en onderlinge afspraken nodig hebben. Daarom was de plechtige afkondiging van een *Europese Pijler van Sociale Rechten* in 2017 een goede stap. Het is ook goed dat Ursula von der Leyen er uitdrukkelijk naar verwees in de agenda die zij, als kandidate om de nieuwe Europese Commissie te leiden, in juli 2019 voorgelegd heeft aan het Europees Parlement. Ze belooft daarin een ‘actieplan’ om de Pijler van Sociale Rechten uit te voeren, en een ‘wettelijk instrument’ om te verzekeren dat iedere werknemer in de Unie een ‘fair minimumloon’ heeft. Ze verwijst ook naar de idee om Europese landen die getroffen worden door zware economische schokken te helpen met een ‘herverzekering’ van de nationale werkloosheidsstelsels. De Europese Commissie, het Europees Parlement en de regeringen hebben nu twee belangrijke opdrachten: ze moeten de principes van de *Pijler* omzetten in concreet beleid voor de hele Unie; en de eurozone moet versterkt worden, zodat ze een veilige haven vormt voor de welvaartsstaten die er deel van uitmaken.

Literatuur

- European Commission, 2018. *Annual Report on intra-European Labour Mobility*.
- Vandenbroucke, Frank, 2017. *België en Nederland: kleine welvaartsstaten in Europa*. Vierendertigste Pacificatielezing, Breda. Via: www.frankvandenbroucke.uva.nl
- Vandenbroucke, Frank, 2019a. Addressing Global Inequality: Is the EU Part of the Equation? In: Diamond, Patrick (ed.), *The Crisis of Globalization: Democracy, Capitalism and Inequality in the Twenty-First Century*. London & New York: Tauris. Via: www.frankvandenbroucke.uva.nl
- Vandenbroucke, Frank, 2019b. Er is draagvlak voor Europese solidariteit. *SCD*, 76(1).

